

О.Г. Циганов,

кандидат технічних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЩОДО СТВОРЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Висвітлено муніципалізацію поліції (міліції) як визначальну тенденцію сучасного розвитку цього соціального інституту. Розглянуто питання компетенції територіальних громад в Україні щодо створення підрозділів охорони правопорядку. Запропоновано принципи створення та функціонування місцевої міліції в Україні.

Ключові слова: реформування органів внутрішніх справ, місцеве самоврядування, муніципалізація поліції (міліції), моделі організації муніципальної (місцевої) поліції, громадські формування з охорони громадського порядку.

Освещается муниципализация полиции (милиции) как определяющая тенденция современного развития этого социального института. Рассмотрены вопросы компетенции территориальных общин в Украине в отношении создания подразделений охраны правопорядка. Предложены принципы создания и функционирования местной милиции в Украине.

Ключевые слова: реформирование органов внутренних дел, местное самоуправление, муниципализация полиции (милиции), модели организации муниципальной (местной) полиции, общественные формирования по охране общественного порядка.

Municipalization of police (militia) as the defining tendency of a modern development of this social institute is covered. Issues of the competence of territorial communities in Ukraine concerning the creation of the divisions of law and order are considered. Principles of creation and functioning of local militia in Ukraine are offered.

Keywords: reforming of law-enforcement bodies, local government, municipalization of police (militia), model of the organization of municipal (local) police, public formations on public order protection.

Із проголошенням незалежності Україна стала на шлях побудови демократичної, соціальної, правової держави, де визнається й гарантується місцеве самоврядування, територіальний устрій будується на засадах поєднання централізації й децентралізації, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. За цих умов забезпечення прав і свобод людини і громадянина, їх захист від протиправних посягань є одним із пріоритетів внутрішньої політики, забезпечення якого має розглядатися як завдання не тільки держави, але й територіальних громад.

Зарубіжний досвід свідчить, що якість роботи органів охорони правопорядку щодо забезпечення безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, власності, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки значно вища, якщо вона здійснюється як на державному, так і на місцевому рівнях. Зазначене пояснюється стійкими тенденціями до децентралізації механізму публічного управління в сучасних демократичних державах, необхідністю одночасного забезпечення владою монополії на примус і реалізації функції соціального обслуговування населення, диверсифікацією джерел фінансування тощо, що й зумовлює багаторівневність сучасних національних поліцейських систем.

Процес децентралізації управління підрозділами охорони громадського порядку, що відбувається через їх муніципалізацію, є проявом своєрідного компромісу між загальнодержавними інтересами та інтересами окремих територіальних громад у забезпеченні правопорядку на місцевому рівні.

Організаційно-правові проблеми створення та функціонування муніципальної (місцевої) міліції (поліції) досліджувалися зокрема в роботах О.М. Бандурки, В.О. Басса, Д.М. Бахраха, К.С. Бельського, Ю.П. Битяка, М.В. Білокося, В.С. Вене-

діктова, О.П. Герасимова, І.П. Голосніченка, А.В. Губанова, Т.І. Гудзь, М.М. Дорогих, Л.М. Долі, В.Ф. Захарова, А.І. Камінського, О.М. Ключова, Я.М. Когута, А.М. Колодія, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Я.Ю. Кондратьєва, М.В. Корнієнка, В.П. Петкова, А.С. Поклонського, О.М. Попова, О.С. Проневича, Ю.І. Римаренка, К.В. Сесемка, Ю.П. Соловєя, В.І. Шакуна, Є.Ю. Шихова, О.Н. Ярмиша та ін. Водночас, питання інституційного забезпечення діяльності місцевих (муніципальних) органів охорони правопорядку на сьогодні залишається дуже актуальним.

В Україні шляхом проведення адміністративної реформи відбувається становлення нової моделі державного управління, здійснюється реформування системи судових та правоохоронних органів у цілому й органів внутрішніх справ зокрема. Отже, питання створення місцевої (муніципальної) міліції є нагально необхідним, оскільки без його вирішення неможливо на високому рівні з державницьким підходом провести реформування системи МВС України при забезпеченні демократичних принципів його діяльності та дотриманням максимальної економічності новоствореної структури.

Наявна державотворча практика вказує на те, що реформування органів внутрішніх справ та становлення інституту місцевого самоврядування в Україні є взаємопов'язаними процесами.

Місцеве самоврядування – це не просто форма самоорганізації населення для вирішення своїх цілей і завдань, а й форма існування конституційно закріпленої публічної влади. Тому діяльності органів місцевого самоврядування властиві риси державної влади: наявність владних повноважень; обов'язковість рішень, що приймаються для всіх фізичних, юридичних осіб і організацій, які знаходяться на певній території тощо. Більше того, місцеве самоврядування і державна влада в Україні тісно пов'язані – у них єдине джерело – влада народу.

Місцеве самоврядування сприяє здійсненню демократичних ідеалів і цінностей, а також покликане забезпечити потреби населення в різних послугах, реалізацію соціально-економічного потенціалу самоврядних територіальних одиниць, оптимальне поєднання місцевих і загальнодержавних інтересів. До основних функцій місцевого самоврядування, зокрема відносяться: охорона громадського порядку, забезпечення режиму законності на території обслуговування; захист законних інтересів і прав місцевого самоврядування (населення) [1, с. 81–82].

Муніципалізація виступає однією з визначальних тенденцій сучасного розвитку інституту поліції (міліції). Її сутність полягає у передачі (делегуванні) державою органам місцевого самоврядування частини повноважень щодо охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки у межах територіальної громади. Муніципалізація поліції (міліції) зумовлена, з одного боку, прагненням зміцнити механізм народовладдя і забезпечити надання якісних правоохоронних послуг населенню (платнику податків, замовнику послуг), а, з іншого боку, вивільнити національну (державну) поліцію (міліцію) від виконання окремих завдань у сфері охорони громадського порядку, надавши їй можливість зосередитися на стратегічних напрямках, на усуненні значних небезпек і загроз для життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства та держави [2]. Прагнення муніципалізувати поліцію (міліцію) може також пояснюватися нездатністю центральної влади належним чином забезпечити органи охорони правопорядку необхідними ресурсами, об'єктивно та оперативно враховувати зміни криміногенної ситуації, умови діяльності на місцях, очікування населення конкретних територій (громад) щодо якісного забезпечення законності та правопорядку. Крім того, створення місцевої (муніципальної) поліції (міліції) дозволяє підвищити громадський контроль з боку населення за діяльністю її підрозділів та служб, усуваючи проблему так званого “інформаційного вакууму” навколо органів охорони правопорядку, а також вирішувати питання оптимального фінансового забезпечення, оскільки передбачається реалізація чіткого алгоритму “підзвітність населенню – фінансові дотації – поліцейські можливості”. За цих умов місцева (муніципальна) поліція (міліція) виступає в якості одного з автономних елементів організаційної структури національних поліцейських (міліцейських) відомств.

На сьогодні сформувалося три основні моделі організації муніципальної (місцевої) поліції: централізована (Данія, Швеція, Японія), напівцентралізована (відносно децентралізована) (Австралія, Австрія, Бразилія, Великобританія) та децентралізована (США, Швейцарія). При цьому існує певна взаємозалежність між конкретною моделлю управління органами охорони правопорядку та правовою основою їх організації та діяльності: для унітарних держав, країн із централізованою моделлю управління характерне здебільшого загальнодержавне регулювання правового статусу муніципальної (місцевої) поліції та суттєва обмеженість її повноважень, тоді як для країн із децентралізованою системою управління – широке застосування місцевого (муніципального) регулювання статусу місцевої поліції й широке коло повноважень з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю, що робить її важливим чинником забезпечення стабільності й правопорядку в державі [3, с. 191].

Правові підстави для функціонування місцевої міліції існували ще за часів колишнього СРСР. Так, згідно з п. 21 Положення “Про радянську міліцію”, затвердженого постановою Ради Міністрів СРСР від 8 червня 1973 р. № 385, передбачалися асигнування із бюджетів місцевих рад народних депутатів на утримання підрозділів міліції, що несли патрульно-постову службу, здійснювали дорожній нагляд, установку, експлуатацію та впровадження технічних засобів регулювання дорожнього руху, конвоювання осіб, заарештованих за скоєння адміністративних правопорушень, забезпечували діяльність медичних витверезників, спеціальних приймальників, приймальників-розподільників, дитячих кімнат міліції, адресно-довідкових бюро [4]. Можливість створення радами народних депутатів “місцевої міліції” передбачалася відповідно до ст. 7 Закону СРСР “Про міліцію” від 6 березня 1991 р. [5].

Для більшості країн СНД характерна централізована модель управління місцевою поліцією (міліцією), що зумовлено міцністю авторитаристських традицій, особливостями громадської правосвідомості, перехідним характером політичної системи, браком матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування та багатьма іншими чинниками суб’єктивного та об’єктивного характеру.

У ст. 7 Закону Російської Федерації “Про міліцію” від 18 квітня 1991 р. [6] категорія “місцева міліція” вживалася як синонім словосполучення “міліція громадської безпеки”. У Росії підрозділи місцевої міліції, фінансовані з місцевого бюджету і позабюджетних цільових фондів, функціонували у складі міліції громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ РФ й були найпоширенішою організаційною формою забезпечення охорони громадського порядку органами місцевого самоврядування. З прийняттям Федерального Закону РФ “Про поліцію” від 7 лютого 2011 р. [7] місцеву міліцію як муніципальний орган охорони громадського порядку було ліквідовано.

В Україні також вживалися відповідні заходи з метою створення організаційно-правових засад для діяльності місцевої міліції. Значною мірою розбудова та функціонування місцевої міліції відбувалися за російським взірцем.

Першим кроком на цьому шляху був Указ Президента України “Про утворення місцевої міліції” від 22 січня 2001 р. № 29/2001 [8], який надав певну визначеність шляхів утворення такої міліції та запровадив її назву “місцева міліція”. Надалі Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місцевої міліції” [9] було доповнено Закон України “Про міліцію” [10] статтею 7-1 “Місцева міліція”, в якій було передбачено утворення місцевої міліції за рішенням органів місцевого самоврядування на підставі подання місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів рад, за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, а також утримання цієї міліції за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Завданням місцевої міліції було визначено забезпечення захисту життя, здоров’я, прав, свобод і законних інтересів громадян та охорони громадського порядку на відповідній території.

До складу місцевої міліції відповідно до законодавства, яке було чинним на той час, повинні були входити: підрозділи дорожньо-патрульної служби, патрульно-постової служби, служби дільничних інспекторів міліції, а також приймальники-

розподільники для неповнолітніх, приймальники-розподільники для осіб, затриманих за бродяжництво, спеціальні приймальники для осіб, підданих адміністративному арешту. У складі місцевої міліції могли утворюватися й інші підрозділи.

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місцевої міліції” також було внесено зміни і доповнення до Бюджетного кодексу України [11], законів України “Про місцеве самоврядування в Україні” [12], “Про місцеві державні адміністрації” [13]. Зазначені зміни та доповнення конкретизували механізм створення місцевої міліції, її фінансування, а також відповідні положення виконавчих комітетів рад (на рівні селища, села, міста) і місцевих державних адміністрацій (на рівні області та району). Постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2004 р. № 1013 [14] було затверджено Положення про місцеву міліцію.

Підрозділи місцевої міліції було створено в містах Львові та Харкові.

Втім, зазначений Закон так і не запрацював, оскільки його з 2005 року щороку зупиняли у зв'язку з неможливістю фінансування місцевої міліції. А в 2008 році відповідно до Закону України від 3 червня 2008 р. № 309-VI [15] ст. 7-1 Закону України “Про міліцію” взагалі було скасовано, а постановою Уряду України від 17 вересня 2008 р. № 836 [16] скасоване також Положення про місцеву міліцію. Крім того, Указом Президента України від 10 жовтня 2008 р. № 916/2008 [17] було визнано таким, що втратив чинність Указ Президента України “Про утворення місцевої міліції” від 22 січня 2001 р. № 29/2001.

Таким чином, із-за неспроможності фінансування та відсутності апробованих організаційних форм місцевої міліції в 2008 році було ліквідовано не тільки де-факто, але й де-юре.

Міністерство внутрішніх справ України в той час зайняло принципову позицію про передчасність органам місцевого самоврядування в Україні мати в своєму складі озброєний правоохоронний підрозділ. Адже утворення місцевої (муніципальної) міліції в системі місцевого самоврядування може призвести до функціонування в кожному регіоні додаткового озброєного виконавчого органу, який не підпадатиме під централізоване керівництво і знаходитиметься в повній залежності від керівництва органу місцевого самоврядування. Це могло мати негативні як економічні, так і соціальні та політичні наслідки. До того ж, такими кроками під виглядом реформування могло б відбуватися руйнування правоохоронної системи держави.

Водночас, до останнього часу не припиняються спроби з боку всякого роду громадських об'єднань створити під своєю егідою (або ж спільно із МВС України) різного роду воєнізовані формування (на кшталт козацьких дружин чи громадського правозахисного органу) з широкими функціями та повноваженнями щодо охорони прав і свобод громадян, громадського порядку на визначеній місцевою громадою території, спільних дій (зокрема з державними правоохоронними органами) у соціальній, економічній, екологічній та правозахисній сферах. Передбачається здійснення такої діяльності на громадських засадах й утримання за рахунок коштів громади, місцевого бюджету й інших фінансових надходжень (зокрема добровільних перерахувань і пожертв державних та недержавних підприємств та організацій, громадян, коштів державного бюджету України).

Втім, слід зазначити, що намагання громадських об'єднань створити орган охорони правопорядку, який функціонує на громадських засадах, не має під собою законних підстав. Адже, відповідно до законодавства України, створення воєнізованого формування з функціями охорони громадського порядку на визначеній місцевою громадою території відноситься до компетенції органів місцевого самоврядування. Так, у пп. 1 п. “а” ч. 1 ст. 38 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” вказується, що до власних (самоврядних) повноважень органів сільських, селищних, міських рад належить “підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного

забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов” [12].

У той же час, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України “Про громадські об’єднання” [18] громадські об’єднання не можуть мати воєнізованих формувань.

Таким чином, відповідно до законодавства України можливе створення міліції (поліції) місцевого самоврядування при відповідних місцевих радах та їх виконкомках, але ні при яких громадських об’єднаннях таке воєнізоване формування створюватися не може, оскільки міліція (поліція) є органом публічної адміністрації.

Створення не передбачених законами України воєнізованих формувань або участь у їх діяльності кваліфікується за ознаками ч. 1 ст. 260 Кримінального кодексу України [19] як злочин. Згідно із положеннями цієї ж статті Кодексу під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка.

Суспільна небезпечність цього злочину полягає в тому, що створення та існування неконтрольованих суспільством і державою воєнізованих та збройних формувань є джерелом підвищеної небезпеки для суспільства, створює можливість їх використання для вчинення злочинів, переростання в банди, протистояння з органами влади, веде до необхідності приборкання їх силою.

Що ж до законної участі громадян в забезпеченні охорони громадського порядку, то відповідні їй форми передбачені Законом України “Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону” [20].

Стаття 1 цього Закону зазначає: “Громадяни України відповідно до Конституції України мають право створювати в установленому цим Законом порядку громадські об’єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров’я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин (далі – громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону). Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння міліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо”.

Згідно з абз. 1 ст. 6 цього Закону, для реєстрації громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону його засновники подають до відповідного виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті ради за місцем його діяльності рішення про його створення, підтримане відповідним органом внутрішніх справ чи підрозділом Державної прикордонної служби України, узгоджене з цими органами положення (статут), інформацію про склад керівного органу, а також список членів формування. Як зазначається в абз. 2 ст. 6 Закону, у разі якщо діяльність зазначеного громадського формування поширюється на територію двох і більше адміністративно-територіальних одиниць, необхідні документи подаються для реєстрації до відповідного виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті ради, на території якої буде знаходитися керівний орган такого формування.

Засади організації та діяльності таких громадських формувань висвітлено в ст. 3 цього ж Закону. Так, координацію діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону здійснюють відповідно місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а повсякденна (оперативна) діяльність таких формувань організовується, спрямовується і контролюється відповідними органами внутрішніх справ, підрозділами Державної прикордонної служби України (але в ніякому разі не громадським об’єднанням).

Що стосується інших напрямів взаємодії громадських об'єднань із державними органами, які не суперечать чинному законодавству України, то їх визначено у ч. 3 ст. 22 Закону України "Про громадські об'єднання" та у ст. 19 Закону України "Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави" [21] і вони можуть бути реалізованими, зокрема, щодо участі в реалізації державної політики у сфері національної безпеки (у тому числі у сфері правоохоронної діяльності), в розробленні відповідних проектів нормативно-правових актів, у здійсненні в межах, встановлених чинним законодавством, демократичного цивільного контролю над силовими структурами (в тому числі над правоохоронними органами).

Слід також зазначити, що хоча на сьогодні тенденція до муніципалізації сфери охорони громадського порядку в Україні призупинилася, водночас на рівні територіальних громад триває пошук оптимальних моделей організації охорони громадського порядку.

При цьому створення та функціонування місцевої (муніципальної) поліції (міліції) в Україні, на нашу думку, повинно базуватися на таких принципах:

1) створення цього інституту органами місцевого самоврядування за ініціативою територіальної громади;

2) координація діяльності цих органів охорони правопорядку може здійснюватися виконавчими органами місцевих рад спільно із національною (державною) поліцією (міліцією) та органами прокуратури;

3) організаційне підпорядкування національній (державній) поліції (міліції) тільки при проведенні спеціальних операцій, для забезпечення яких створюються механізми централізації, консолідації, нарощування поліцейських (міліцейських) сил;

4) органи місцевого самоврядування позбавляються можливості здійснювати управління оперативною діяльністю місцевої (муніципальної) поліції (міліції);

5) зосередження на виконанні завдань з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, надання правоохоронних послуг населенню територіальної громади, здійснення контролю за виконанням рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

6) діє на підставі загальнодержавного законодавства в межах чітко визначеної юрисдикції;

7) функціонує відповідно до чинних загальнонаціональних стандартів правоохоронної діяльності;

8) підконтрольність профільному міністерству, підзвітність населенню та інститутам громадянського суспільства;

9) взаємодіє з національною (державною) поліцією (міліцією), іншими органами державної влади;

10) мають утримуватися за кошти місцевих бюджетів, а у разі залучення до виконання загальнонаціональних програм передбачається надання фінансових дотацій з державного бюджету;

11) окремі процедурні питання (створення, реорганізація, ліквідація, встановлення додаткової чисельності особового складу, призначення і звільнення з посад її керівників) вирішуються місцевою владою, але, як правило, за згодою керівництва органу національної (державної) поліції (міліції);

12) інформація про стан правопорушень в місцевій юрисдикції, в обов'язковому порядку передається до національної (державної) поліції (міліції);

13) одним із критеріїв оцінювання ефективності організаційно-правового забезпечення діяльності місцевої (муніципальної) поліції (міліції) є унеможливлення нелегітимного впливу на цей інститут місцевих (регіональних) еліт, політичних партій, громадських організацій.

У той же час, створення в Україні місцевої (муніципальної) міліції у класичному вигляді стане можливим лише за умов стабільної соціально-економічної та політичної ситуації в державі, коли остаточно буде сформована система місцевого само-

врядування, яка відповідатиме вимогам громадянського суспільства та правової держави за умов належної економічної ситуації [22, с. 121].

На сьогодні в Україні триває процес удосконалення існуючої системи місцевого самоврядування, уточнення змісту повноважень відповідних органів, у тому числі й у галузі забезпечення правопорядку, тому створення підрозділів місцевої міліції є дещо передчасним. Що ж до перспективи, то, на наш погляд, місцева міліція як додатковий міліцейський підрозділ має бути створена за ініціативою місцевих громад при фінансовому забезпеченні з боку органів місцевого самоврядування, її діяльність підконтрольна МВС України й координуватися виконавчими органами місцевих рад спільно із національною (державною) поліцією (міліцією) та органами прокуратури.

Наразі вважається за доцільне надати органам місцевого самоврядування (місцевим радам) повноваження щодо створення, організації та фінансування народних дружин, які мають бути допоміжними силами щодо забезпечення правопорядку та громадської безпеки у відповідних адміністративно-територіальних одиницях при тісній взаємодії з органами внутрішніх справ України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Котельникова Е.А.* Административное право: Учебник / Е.А. Котельникова, И.А. Семенцова, М.Б. Смоленский. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 352 с.
2. *Проневич О.С.* Діяльність муніципальної (місцевої) поліції/міліції в європейських державах: деякі теоретичні та організаційно-правові аспекти // Радник: Український юридичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/statti/249-tioriuu-gov/14818-2011-01-19-03-24-04.html>.
3. *Гудзь Т.І.* Муніципальна поліція як форма реалізації правоохоронної функції місцевого самоврядування [Текст] : Дис... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Гудзь Т.І. ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2012. – 223 с.
4. О советской милиции: Постановление Совета Министров СССР от 8 июня 1973 г. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://knukim-edu.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex14660.htm>.
5. О милиции : Закон СССР от 6 марта 1991 г. № 2001-I [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38465.html.
6. О милиции : Закон Российской Федерации от 18 апреля 1991 г. № 1026-1 // Ведомости СНД и ВС РСФСР. – 1991. – № 16. – Ст. 503 (с последующими изменениями и дополнениями).
7. О полиции : Федеральный Закон от 7 февраля 2011 г. № 3-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mvd.consultant.ru/doc.asp?ID=64401>.
8. Про утворення місцевої міліції : Указ президента України від 22 січня 2001 р. № 29 // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 4. – Ст. 112.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місцевої міліції : Закон України від 4 березня 2004 р. № 1577-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 23. – Ст. 223.
10. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
11. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37-38. – Ст. 189.
12. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
13. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20. – Ст. 190.
14. Про затвердження Положення про місцеву міліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2004 р. № 1013 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 32. – Ст. 2140.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 3 червня 2008 р. № 309-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 27-28. – Ст. 253.
16. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2004 р. № 1013 : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 836 // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 71. – Ст. 2389.

17. Про визнання таким, що втратив чинність, Указу Президента України від 22 січня 2001 року № 29 : Указ Президент України від 10 жовтня 2008 р. № 916/2008 // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 78. – Ст. 2603.

18. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 30. – Ст. 1079.

19. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

20. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 червня 2000 р. 1835-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – Ст. 338.

21. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 р. № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 336.

22. *Доля Л.М.* Становлення місцевої міліції в Україні / Л.М. Доля // Наука і правоохорона. – 2008. – № 1. – С. 116–123.

Отримано 25.06.2013